

El testimoni de Tara Westover: sobre l'educació a casa en el context d'una pedagogia fonamentalista

Raquel Cercós i Raichs (Universitat de Barcelona)

Tara Westover, *Una educació. Memòries*. Barcelona, Més llibres, 2018, 427 pàgs. més índex

Ens trobem davant d'un llibre certament ben especial atès que es tracta d'una confessió, a manera d'un relat de formació (*récit de formation*) que recorda el gènere clàssic de la novel·la de formació (*Bildungsroman*). Recordem que una de les característiques d'aquest gènere literari consisteix en posar de relleu la importància de l'autoaprenentatge en el procés d'assolir la maduresa personal i intel·lectual a través de la cultura (*cura animi*). I això succeïa sobretot en el marc de la cultura burgesa centreeuropea, de l'època de la *Belle époque*, que recorria al conreu de la literatura i de la música. És obvi que la protagonista d'aquesta història –la Tara Westover, nascuda el 1986 i instal·lada als Estats Units– va d'haver de traçar el seu propi camí sense l'embolcall d'una família benestant que cultivés les arts i les lletres i al marge de la tradició cultural europea. Amb tot, els seus avantpassats noruecs procedien d'aquells emigrants del vell continent que des dels ports del Mar del Nord van marxar cap Nord-Amèrica amb la Bíblia sota el braç, després d'haver escoltat uns missioners mormons, que van posar-los en antecedents del seu profeta Joseph Smith (1805-1844) que els va captivar.

Tothom sap que en aquella època la Bíblia, a més de ser una lectura intensiva (quan s'acabava es tornava a començar), constituïa un referent no només religiós i moral sinó també vital, per tal de portar a

terme una existència plena de dificultats, que comptava amb el suport de Déu tot beneint aquelles famílies creients i confiades en la voluntat divina que buscaven una mena de terra promesa, anticipi i preludi de la vida eterna. Fet i fet, la lectura de la Bíblia i el *Llibre del mormó* (1830) que va escriure Joseph Smith, van guiar els passos d'aquells que es van expatriar i abandonar la vella Europa per establir-se a Amèrica que així va esdevenir un veritable Nou món, en què era possible començar una nova vida en els assentaments mormons, tot i la cruesa del salvatge oest, en una cruïlla on coincidien la fe religiosa i l'esperit aventurer dels pioners.

És fàcil intuir que la trajectòria familiar que ens conta l'autora d'aquest llibre ens reporta la situació límit en què es va veure abocada, fins al punt d'haver d'abandonar el domicili paternal, on havia iniciat la formació en un ambient d'una família fonamentalista mormona, que evitava el contacte amb l'exterior, inclòs amb la resta de la família (avis, oncles) i, nogensmenys, amb la comunitat mormona, llevat d'alguna excepció. En efecte, Tara Westover ens narra la seva infantesa i adolescència en una família que va renunciar a inscriure-la al registre, que no la va escolaritzar per evitar que els mestres la malmetessin amb llurs falòrnies, que negava els beneficis de les vacunes, que refusava la medicina clí-

nica dels metges i que confiava en els remeis casolans basats en les herbes naturals. Segons la manera de fer dels seus pares, es tractaria d'organitzar-se autosuficientment, en plena natura, amb el rebuig de les institucions i instàncies convencionals (escola, medicina, hospitals) per fomentar un nou estil de vida radical, en què l'herbologia es converteix en la clau de volta de qualsevol curació, al marge de la indústria farmacològica. Cal fer notar que els parts no tenien lloc en instal·lacions mèdiques sinó als domicilis particulars, per mitjans naturals amb l'ajut de les plantes remeieres i així la mare es va convertir en una llevadora sense títol, però amb coneixements acumulats per l'experiència, encara que en situacions extremes va caldre recórrer a l'ajuda de la medicina hospitalària. En aquesta mateixa direcció, les fonts d'energia es produïen de manera autònoma amb generadors, al marge dels interessos de les grans empreses elèctriques, representades per la Utah Power, que també responen als interessos del maligne.

En fi, tot estrema en una preparació per a l'arribada dels últims dies quan només els justos podran sobreviure en aquest món decadent per la vida dissipada dels homes que s'han allunyat de Déu i corromput pels il·luminats de tot tipus que busquen la saviesa humana, una expressió perversa d'orgull en no acceptar la voluntat i els dissenys de Déu. Per consegüent, els pares es malfien de la policia i de les autoritats federals que són presentades com una manifestació del Dimoni o, el que és el mateix, del mal. No debades, les autoritats federals havien posat setge en alguns casos a famílies que seguien aquest mateix estil de vida, quasi bé sense contactes amb l'exterior. Vist en perspectiva, no pot estranyar les malfiances respecte les autoritats federals, que són tingudes per hostils, si tenim en compte que el territori d'Utah

(nom que procedeix de la tribu índia «ute», poble de les muntanyes) va seguir una vida independent fins que el 1896 va passar a ser un estat més de la Unió.

Lògicament, les universitats –fins i tot mormones com la BYU (Brigham Young University)– també són rebutjades pels pares, que temorosos de Déu es preparaven per la segona vinguda de Déu, és a dir, pels temps finals, una situació que es va aguditzar quan el calendari anunciava el canvi de mil·lenni amb l'arribada de l'any 2000. No debades, la teologia mormona representada per dotzenes de grups i tendències i en la qual s'ha fet un lloc comú la poligàmia que es va deixar de practicar el 1890 (Smith va tenir quaranta esposes i Brigham cinquanta sis) es caracteritza per posar l'accent en els darrers moments, tal com es desprèn del fet que els mormons s'identifiquin amb l'Església de Jesucrist dels Sants dels Últims Dies. Paga la pena assenyalar que Joseph Smith, que va ser assassinat per una torba, simbolitza el profeta de la nova religió, alhora que va escriure el *Llibre del mormó* (1830), una de les poques lectures permeses als mormons ortodoxos al costat de la Bíblia. Val a dir que Smith va voler tornar a restaurar el cristianisme originari, pervertit al llarg dels anys, després de les revelacions que va tenir a Palmyra, a tocar de Nova York, on avui s'aixeca un esplèndid temple de granit blanc. «El meu pare –escriu Tara– volia visitar el Bosquet Sagrat de Palmyra, a Nova York, el bosc on, segons Joseph Smith, Déu se li havia aparegut i li havia ordenat que fundés l'església vertadera» (p. 387). Per la seva banda, Brigham Young (1801-1877) va presidir l'Església de Jesucrist dels Sants dels Últims Dies entre 1847 i 1877, i així va fundar el 1847 la ciutat de Salt Lake City, capital de l'estat d'Utah, un referent de la comunitat mormona que és una de les poques esglésies cristianes que creix actual-

ment al món pel que fa al nombre de fidels. A propòsit d'això, cal tenir en consideració que els joves de la comunitat són enviats a servir en missions de l'església mormona i que en ocasions han fet ostentació del seu compromís religiós, tal com va succeir amb la campanya que va afectar al jugador de bàsquet Brandon Davies – avui en les files del FC Barcelona– després que el seu entrenador de la BYU el va separar de l'equip per mantenir relacions amb la seva novia. Per tal de donar suport a l'entrenador en qüestió, els seguidors van fer una samarreta que deia *I can't. I'm mormon*, que es pot adquirir per la xarxa.

A banda d'aquest fet que confirma la rigidesa de la moral mormona, es pot afegir que després de la mort accidentada de Joseph Smith, Brigham Young va traslladar les caravanes de mormons, que així van esdevenir veritables pioners, de l'Est cap a l'Oest per tal d'instal·lar-se en territoris més segurs però alhora àrids i, a voltes, desèrtics. És per aquest motiu que el pare de Tara, com els mormons en general, fos un ferm defensor de l'ideari dels pares fundadors de la pàtria amb noms com Georg Washington, Thomas Jefferson i James Madison que Tara havia llegit i coneixia perfectament (p. 208). En aquest punt, es fa ben palesa la convergència entre el procés d'independència nord-americana (1776) i la colonització dels territoris de l'Oest que ha recreat manta vegades el cinema (amb les pel·lícules del *Far West*) i les creences religioses que, d'una manera o altra, van configurar el pensament del WASP (White Anglo-Saxon Protestant) que explica tantes coses sobre la història dels Estats Units i la realitat que es viu avui (escrivim això el juny de 2020) quan la protesta de les comunitats negres s'ha escampat altra volta per tot el país enfront de la contundència de la repressió policial amb la població afroamericana, que va acabar amb la mort de George Floyd el 25 de maig

de 2020, una denúncia que s'ha estès a altres llocs del planeta fins fer-se global, al crit de *Black Lives Matter* que pregona que les vides negres són importants.

Així les coses, la comunitat mormona es va establir a l'oest, integrada majoritàriament per població blanca que professa el culte als pares de la independència i que el 1875 va establir la BYU (Brigham Young University). En aquest context, no pot sobtar que el pare de Tara –que també participava d'una actitud antisemita, més encara si tenim en compte que els pioners procedien del nord d'Europa, amb la qual cosa participaven del mite de la raça ària– fos membre de l'associació nacional del rifle nord-americana (NRA), i al seu torn posseïa diverses armes per a la protecció de la família que vivia apartada del món, alhora que convertia la granja en un fortí capaç de foragitar qualsevol setge dels federals o dels enemics que feien perillar la seva identitat i manera de viure. Al seu parer, aquells adversaris havien escoltat les doctrines dels socialistes de Califòrnia i els consells dels il·luminats saberuts que seguien estratègies per seduir la joventut cap als estudis, i trencar amb la tradició, un aspecte que assoleix el paroxisme en el cas del francès, una llengua forastera que el pare considerava que era socialista (p. 322).

La casa familiar, amb condicions higièniques deficientes, estava situada en l'estat d'Idaho als peus de les impressionats muntanyes Buck's Peak, en ple corredor mormó, format per una zona que s'estén per l'occident dels Estats Units en territoris d'Utah i Nevada. De més a més, la granja va esdevenir una mena d'abocador pel desballestament de ferralla i on la mare, nascuda el 1951 i seguidora de la cinesiologia que utilitzava per diagnosticar teràpies de la medicina alternativa a base de plantes, va generar una creixent manufactura de remeis casolans a base d'herbes,

que comercialitzava amb gran èxit de vendes. Així, doncs, aquest rerefons que hem descrit va constituir el teló de fons en què Tara es va formar, en mig d'una família nombrosa, on la violència d'un pare bipolar i d'alguns germans (en especial de Shawn) era una cosa freqüent. En resum, una vida a l'aire lliure, amb feines feixugues i perilloses des de la infància, mancada de l'escalf d'amics i companys en no poder assistir a l'escola.

Això significa que ens trobem davant d'un cas típic dels efectes negatius que pot comportar una educació a casa (*Homeschooling*) quan la família adopta una actitud tancada, que a més respon a un esquema maniqueu entre el bé i el mal, com sovint fan algunes fórmules sectàries. Fora de nosaltres, del grup, no hi ha salvació. Tal com ella reconeix, el seu pare l'havia «ensenyat que en cap tema no hi podia haver dues opinions assenyades: hi ha la Veritat i hi ha les Mentides» (p. 178). Segons aquest criteri, entre ambdós bàndols s'alça una frontera infranquejable, atès que si la superes i abandones la veritat hom cau en el terreny fangós de Llucifer, de l'error i del pecat. Per tant, qualsevol persona es troba, quan arriba a l'adolescència, en la disjuntiva de triar entre obeir les indicacions dels pares o bé agafar el propi camí, i així poder escapolir-se com va fer Tara de la pressió familiar que va esdevenir un autèntic malson. El pare només acceptava, i sempre en sentit literal sense cap interpretació hermenèutica, lectures religioses –la dels profetes mormons, de la Bíblia– a banda dels pares fundadors dels Estats Units que, com hem vist, formen una unitat, de manera que la colonització de l'oest s'havia fet sota la protecció divina a partir de les idees dels pares de la pàtria.

Amb tot, sembla evident que el fet que visquem en un món emparaulat permet despertar la consciència de Tara encara

que no comptés amb el suport de cap especialista en matèries històriques i literàries. Només podia comptar amb la fe indestructible dels seus progenitors, en l'ortodòxia fonamentalista del pare i amb la bona disposició de la mare que posseïa una sensibilitat que el pare desconeixia. Aquestes consideracions són per fer constatar que la lectura va esperonar les ganes d'aprendre de Tara, tal com ella explica:

Vaig llegir dues vegades el Llibre de Mormó. Vaig llegir el Nou Testament, una vegada de pressa, després una segona vegada més lentament, fent pauses per prendre notes, per fer referències creuades, i fins i tot per escriure curts assaigs sobre dogmes com ara la fe i el sacrifici... Tot seguit, vaig treballar l'Antic Testament, després vaig llegir els llibres del pare, la majoria compilacions dels discursos, cartes i diaris dels primers profetes mormons. El seu llenguatge era del segle dinou (encarcarat, sinuós, però exacte) i al principi no vaig entendre res. Però amb el temps els ulls i les orelles se'm van adaptar, de manera que vaig començar a trobar-me com a casa amb aquells fragments de la història de la meva gent: històries de pioners, els meus avantpassats, travessant les terres verges d'Amèrica. Mentre que les històries eren vitals, els sermons eren abstractes, tractats sobre obscurs temes filosòfics, i a aquelles abstraccions vaig dedicar la major part de l'estudi.

En retrospectiva, veig que *aquella* va ser la meva educació, la que importaria: les hores que vaig passar asseguda en un escriptori prestat, lluitant per dissecionar brins fins de la doctrina mormona per mimetisme amb un germà que m'havia abandonat. L'habilitat que estava aprenent n'era una de crucial: la paciència per llegir coses que encara no podia comprendre (p. 89-90).

No obstant, el fet que aprengués a llegir en aquest tipus de llibres va determinar que la seva escriptura fos encarcarada, circumstància que la primera professora de llengua que va tenir a la Universitat va saber copsar d'immediat. «No li vaig dir que havia après a llegir i escriure llegint només la Bíblia, el Llibre del Mormó i discursos de Joseph Smith i Brigham Young» (p. 215). També podem esmentar que en aquella família, i sempre sota la mirada autoritària

del pare, «els llibres que no eren de Déu quedaven proscrits; eren un perill, poderós i irresistible en la seva astúcia» (p. 312).

Per tant, ella mateixa va promoure als setze anys un procés de canvi i de transformació, de metamorfosi, a fi d'assolir una independència de criteri i una maduresa intel·lectual que l'apropés a una majoria d'edat que fos capaç de sostreure's al pes de l'ortodòxia fonamentalista, tot i l'enfurismament i contrarietat dels pares. Cal recordar que l'autoaprenentatge constitueix el punt clau de la novel·la de formació, fenomen que també es dona en el cas que ens ocupa. «A la nostra família, l'aprenentatge era completament autodidacta: podies aprendre qualsevol cosa que et poguessis ensenyar, després de fer la teva feina» (p. 69). A tot estirar, i com uns dels pocs ensenyaments rebuts, Tara assenyala que quan tenia deu anys només havia estudiat el codi Morse, perquè el pare insistia que l'aprenqués per si les autoritats tallaven les línies de comunicació amb l'exterior.

De tal manera que aquest llibre es converteix en una mena de descàrrec de consciència en què Tara –que posseeix una molt bona veu, que li va permetre cantar en el cor de l'església– ens explica la seva història personal que pot servir d'exemple per altres persones que es puguin trobar en un atzucac vital com el que ella va experimentar en un ambient corrosiu i degradant que funciona sobre la base d'un esquema binari (amic/enemic per dir-ho a la manera de Carl Schmitt) en què el cultiu de l'esperit, la cura de l'ànima, quedava col·lapsada per les creences religioses, sense oblidar les fatigoses jornades de treball enmig de la ferralla amb perills evidents que van ocasionar més d'un accident greu entre la colla d'operaris que dirigia el pare amb mà ferma i formada principalment pels seus fills.

Així s'entén que la família es mostrés oposada a què els fills es relacionessin amb la resta de la comunitat, llevat del diumenge al temple. El contrast era evident, atès que bona part de les famílies mormones acceptaven que els fills estudiessin, assistissin als espectacles com el cinema i el teatre, practiquessin esport, freqüentessin escoles, instituts i biblioteques, i tot això sense renunciar a les obligacions dominicals amb el bisbe, nomenclatura mormona de pastor. Però els pares de Tara consideraven que la saviesa humana és niciesia davant de Déu, de manera que la saviesa terrenal adquireix la condició d'una mena de prostituta que ens allunya del veritable camí (p. 179). D'aquí l'oposició familiar als professors considerats liberals que, tot i ser mormons, ensenyen doctrines contràries al seu credo religiós (p. 180). En el fons, amb la seva actitud de renunciar a la vida de la granja i seguir els estudis Tara es va exposar a sofrir la ira divina, d'acord amb la visió d'un Déu venjatiu, que judica i castiga, més propi de l'Antic Testament que no pas del mandat amorós del Nou Testament.

Altrament, els diumenges la família de Tara havia d'observar el sàbat de manera que seguia estrictament les disposicions religioses, per tal d'estar preparats per a la fi dels temps que són propers. No es tracta que Tara perdés la fe religiosa, més encara si es té en compte que va rebre suport per part del bisbe (pastor) de l'església per endegar els estudis, sinó que després d'una sèrie d'esdeveniments que es van produir en la vida familiar va decidir allunyar-se d'un cercle enrarit que la deshumanitzava, en un context patriarcal on els mascles (ja sigui el pare o algun germà) exercien una tutela asfixiant sobre la nostra protagonista que va ser qualificada de meuca quan va intentar tenir cura del seu abillament personal, sempre masculinitzat amb

pantalons texans de noi. Fet i debatut, assistim a través del seu relat a un despertar de la consciència promoguda per les ganes de saber, d'estudiar i així Tara va descobrir un altre món fora de l'entorn corrosiu de la família. Un relat que al capdavall la va conduir fins a l'agnosticisme, probablement per rebuig de l'actitud paternal, tal com es desprèn de la sensació que va experimentar en veure el temple existent a Palmyra, aixecat l'any 2000 i que es troba coronat per una estàtua daurada de l'àngel Mormoni: «El pare i jo vam mirar el temple. Ell hi va veure Déu: jo hi vaig veure granit. Ens vam mirar. Ell va veure una dona condemnada; jo vaig veure un ancià inestable, literalment desfigurats per les seves creences. I tanmateix, triomfant» (p. 387).

Per descomptat, la intenció de Tara va ser ingressar a la universitat, cosa que va aconseguir després de dos intents, després de superar l'ACT (American College Testing, és a dir, l'examen d'accés a la universitat). D'aquesta manera, Tara va tallar amb la inèrcia de moltes noies de la comunitat mormona que estaven lligades a un cicle vital que contemplava, després de l'adolescència, un casament precoç i una nombrosa descendència. En una instància que no va saber fer, però que va formalitzar amb l'ajuda de Tyler, un germà que estudiava també i comprenia la decisió de Tara, va fer constar que «havia rebut una educació segons un programa rigorós dissenyat per la meua mare, que s'havia assegurat que compliria tots els requisits per graduar-me» (p. 199), quelcom que no era cert perquè si va poder aprovar va ser gràcies a l'esforç personal i a les ganes d'aprendre, en una actitud solitària d'autoaprenentatge, la qual cosa ens transmet la imatge d'una dona forta i corretjosa que no cedeix fàcilment davant l'adversitat.

En una actitud rebel i d'autoafirmació, Tara va xerraquejar la lògica que havia passat de pares a fills i va optar per traçar un itinerari independent (p. 166), la qual cosa l'obligava no només a anar-se'n de casa sinó també a arrossinar els lligams en bona part de la seva família que no entenia la seva decisió de cercar nous rumbos. És obvi que es tracta d'un llarg itinerari, més encara si tenim en compte que quan ella va arribar a la universitat desconeixia el que significava la paraula «Holocaust», cosa que va generar la malfiança dels companys. Malgrat tot, la sorpresa va ser que a la Brigham Young University va obtenir bones notes que van permetre que gaudís de beques, atès que l'ajuda familiar era nul·la. Això establert, podem destacar que durant aquells anys de formació va rebre el xoc de la població negra que lluitava des de feia dècades pels drets civils. Fins llavors, només havia vist una nena negra, «la filla adoptiva d'una família de l'església» (p. 236). Tot i que coneixia l'episodi de l'esclavitud, les classes del Dr. Richard Kimball –expert en història de l'esport– van despertar-li la consciència dels mals tractes i del bandejament de la població negra. Per aquesta via, Tara va arribar a assabentar-se del moviment dels drets civils amb el nom de Rosa Parks que el 1955 es va negar a seure al darrera de l'autobús, en el lloc reservat pels negres, per la qual cosa va ser condemnada. Més tard, va descobrir el moviment feminista, un referent per algú com ella que buscava models d'emancipació de l'esclavatge mental al que havia estat sotmesa (p. 334).

Els èxits acadèmics de Tara van fer que pogués obtenir una beca per visitar el King's College de Cambridge amb altres estudiants de la BYU. Allà va gaudir de la tutorització del professor Jonathan Steinberg, especialista en l'Holocaust, que va elogiar un assaig de Tara en què compa-

rava «Edmund Burke amb Publius, el pseudònim sota el qual James Madison, Alexander Hamilton i John Jay havien escrit *Els documents federalistes*» (p. 311). En ser reconeguda com una jove de talent va poder aconseguir ajuts, com la beca Gates (a la xarxa es pot trobar una conversa entre Bill Gates i Tara Westover, a propòsit del llibre que comentem), que van permetre que pogués assolir el doctorat en història, després de passar pel Trinity College. Enmig de tot plegat, no deixa de ser significatiu que un dels seus tutors –el professor David Runciman de la Universitat de Cambridge– li suggerís que estudiés el mormonisme, des d’una nova perspectiva, després que ella descobrís «ecos de la teologia mormona en els grans filòsofs del segle XIX» (p. 361). La recomanació del seu tutor va anar en aquesta direcció: «pots examinar el mormonisme no tan sols com un moviment religiós, sinó com un d’intel·lectual» (p. 361). Així fou com Tara Westover va obtenir el doctorat amb la dissertació *The family, morality and social science in Anglo-American cooperative thought, 1813-1890* defensada el 2014 a la Universitat de Cambridge. Gairebé no caldria ni dir que Tara Westover s’ha convertit en un referent d’abast mundial, després de posar en perill les relacions familiars a benefici de la seva formació. D’aquí que la nostra protagonista hagi estat convidada com a conferenciant en moltes universitats nord-americanes per presentar i comentar el llibre que dona peu a aquesta recensió que posa de relleu els perills del fonamentalisme ideològic i religiós quan coarta la llibertat humana i les possibilitats de creixement personal, en negar una educació pública i lliure en contacte amb altri, aspectes que hom ha de tenir en compte quan es valora l’educació a casa (*Homeschooling*), una de les tendències que ha fet forat en el món de la pedagogia postmoderna, és a dir, d’aquells que desconfien de l’educació pública.